

«Admiro la forma narrativa que va inventar, barrejant autobiografia, història i sociologia. (...) *Els anys* és un llibre que dec haver llegir tres o quatre vegades, cada cop més impressionat per la seva precisió, la seva capacitat panoràmica i, no puc pensar en cap altra paraula, la seva majestuositat. Sense discussió, un dels pocs grans llibres de la literatura contemporània.»

— Emmanuel Carrère

«Amb *Els anys*, la novel·lista firma el seu llibre més bell fent desfilar alhora la seva vida i sis dècades de la història de França.»

— Sébastien Lapaque, *Le Figaro Littéraire*

«Ernaux busca una forma que li permeti abraçar el passat a gran escala: alhora el seu i el nostre, el de les generacions oblidades i les presents, allò íntim, allò social i la Història, la remor mundana i la de les consciències, els somnis i les aspiracions, els costums i els fets menuts.» — Nathalie Crom, *Télérama*

«Va decidir que ella no era només escriptora sinó memòria viva, que tenia l'obligació d'escriure com ho fa, amb passió, amb impudor, amb tot el cos.» — Patricia de Souza, *El País*

«*Els anys* pot considerar-se com la culminació del seu projecte literari: vincular l'emancipació d'una dona que governa la seva vida per sobre de les convencions socials, tenint com a teló de fons el context polític i social del seu país.»

— Iñaki Urdanibia, *kaosenlared*

«Canvia la mirada de la literatura francesa per sempre.»

— Nelly Kaprièlian, *Les Inrockuptibles*

«Una escriptora singular, que treballa la memòria en una societat que viu per esborrar-la.» — Philippe Lançon, *Libération*

«*Els anys* és una revolució, no sols en l'art de l'autobiografia sinó en el propi art.» — John Banville

«Ernaux demostra que és possible escriure tant personalment com col·lectivament, i situa la seva pròpia història en la història de la seva generació, sense confondre-les mai.»
— Lauren Elkin, *The Guardian*

«La literatura d'Annie Ernaux està marcada per l'interès sociològic, gairebé etnològic, que la diferencia d'allò que sol anomenar-se la literatura del jo. És una barreja delicada que combina l'ús de la memòria, les experiències personals i el pensament íntim amb el retrat social. (...) Parlin del que parlin, els llibres d'Annie Ernaux parlen d'escriure i de com es relacionen l'escriptura i la vida.»
— Aloma Rodríguez, *Letras Libres*

«La lectura d'*Els anys* és com obrir la caixa d'un tresor.»
— Azarin Sadegh, *Los Angeles Review of Books*

«Un dels millors llibres que llegiràs mai.» — Deborah Levy

Els anys

Narratives

111

Títol original: *Les Années*

© 2008 Éditions Gallimard

© 2019 Valèria Gaillard, per la traducció

© Harold Feinstein Photography Trust,
per la imatge de portada

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B / 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: setembre de 2019

ISBN: 978-84-17214-86-9

DL B 20277-2019

Imprès a Romanyà Valls SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Els anys

Annie Ernaux

Traducció de Valèria Gaillard

Angle Editorial

Només tenim la nostra història i no ens pertany.

JOSÉ ORTEGA Y GASSET

—Sí. Ens oblidaran. És la vida, no hi ha res a fer. El que avui ens sembla important, crucial, de conseqüències greus, doncs bé, arribarà un moment en què s'oblidarà, en què ja no cap tindrà importància. I, és curiós, avui no podem saber el que serà un dia considerat com gran i important, mediocre o ridícul. (...) També pot passar que la nostra vida, la que vivim avui, un dia es consideri estranya, incòmoda, sense llums, insuficientment pura i, qui sap, fins i tot culpable.

ANTON TXÈKHOV

Totes les imatges desapareixeran.

la dona ajupida que orinava a ple dia darrere d'unes barraques on servien cafè, a la vora de les runes, a Yvetot, al final de la guerra, es pujava les calces amb la faldilla alçada, i se'n tornava al cafè

el rostre ple de llàgrimes d'Alida Valli mentre balla amb Georges Wilson a la pel·lícula *Una absència tan llarga*

l'home creuat en un carrer de Pàdua, l'estiu del 1990, les mans lligades a l'esquena, despertant instantàniament el record de la talidomida prescrita a les embarassades per a les nàusees trenta anys abans, i al mateix temps la broma que la gent explicava: una futura mare teixeix roba de nen empassant-se a intervals regulars talidomida, una fila, una pastilla. Una amiga horroritzada li diu, que no saps que el teu fill pot néixer sense braços, i ella li respon, sí, però és que no sé fer les mànigues

Claude Piéplu al capdavant d'un regiment de legionaris, la bandera en una mà i amb l'altra tirant d'una cabra, en una pel·lícula de Les Charlots

aquesta dama majestuosa, malalta d'Alzheimer, vestida amb una brusa de flors com els altres interns de la residència de tercera edat, però ella, amb un xal blau sobre les espatlles, enfilant sense parar els passadissos, altivament, com la duquessa de Guermantes al Bois de Boulogne i que recordava Céleste Albaret tal com va aparèixer una nit en un programa de Bernard Pivot

en una escena de teatre a l'aire lliure, la dona ficada en una capsa que uns homes travessen per tots costats amb llances de plata —en surt viva perquè es tracta d'un truc de prestidigitació anomenat *El martiri d'una dona*

les mòmies amb brodats esparracats penjant de les parets del convent dels Caputxins de Palerm

el rostre de Simone Signoret en el cartell de *Thérèse Raquin*

la sabata girant sobre un pedestal a la botiga André, Rue Gros-Horloge, a Rouen, i al voltant la mateixa frase que desfila contínuament: «Amb la Babybota Bebè trota i creix bé»

el desconegut de l'estació Termini de Roma, que havia mig abaixat la cortina del seu compartiment de primera i, invisible fins a la cintura, de perfil, es manipulava el sexe mirant les joves viatgeres del tren del davant, recolzades a la barra

el paio en una publicitat de Paic Vaiselle al cinema, que trencava alegrement els plats bruts en comptes de rentar-los. Una veu en off deia amb duresa «això no és la solució!» i el tipus mirava desesperat els espectadors, «però quina és la solució?»

la platja d'Arenys de Mar al costat d'una via de tren, el client de l'hotel que s'assemblava a Zappy Max

el nounat sacsejat en l'aire com un conill despul·lat a la sala de parts de la clínica Pasteur de Caudéran, retrobat mitja hora després tot vestit, dormint de costat en un llitet, amb una mà a fora i el llençol que li arriba fins a les espatlles

la figura galant de l'actor Philippe Lemaire, casat amb Juliette Gréco

en una publicitat a la tele, el pare intentant en va, amagat darrere el seu diari, llançar en l'aire una Picorette i atrapar-la de nou amb la boca, com la seva filla petita

una casa amb un cobert de vinya verge, que era un hotel als anys seixanta, núm. 90 A, al Zattere, a Venècia

els centenars de cares petrificades, fotografiades per l'administració abans de ser deportats als camps, a les parets d'una sala del Palau de Tòquio, a París, a la meitat dels anys vuitanta

els vàters instal·lats sobre el riu, al pati posterior de la casa a Lillebonne, els excrements barrejats amb el paper arrossegats suaument per l'aigua que xipolleja al seu voltant

totes les imatges crepusculars dels primers anys, amb els bassals lluminosos d'un diumenge d'estiu, les dels somnis en què els pares morts ressusciten i avancem per carreteres indefinibles

la de Scarlett O'Hara arrossegant per les escales el soldat ianqui que acaba de matar —corrent pels carrers d'Atlanta buscant un metge per a la Mélanie, que està a punt de parir

de Molly Bloom estirada al costat del seu marit, recordant la primera vegada que un noi li va fer un petó i ella va dir sí, sí, sí

d'Elisabeth Drummond morta amb els seus pares en una carretera, a Lurs, el 1952

les imatges reals o imaginàries, les que continuen fins i tot mentre dormim

les imatges d'un instant banyades per una llum que els pertany exclusivament

S'esvairan totes de cop com ho han fet els milions d'imatges que hi havia darrere els fronts dels avis morts mig segle enrere, dels pares també morts. Imatges en les quals nosaltres apareixíem com una nena enmig d'altres éssers ja desapareguts abans que haguéssim nascut, igual que en la nostra memòria apareixen els nostres fills petits al costat dels nostres pares i companys d'escola. I un dia els nostres fills es recordaran de nosaltres enmig de nets i gent que encara no ha nas-

cut. Com el desig sexual, la memòria no s'atura mai. Aparella els morts amb els vius, els éssers reals amb els imaginaris, el somni amb la història.

De sobte, s'anul·laran els milers de paraules que han servit per dir les coses, els rostres de la gent, els actes i els sentiments, que han ordenat el món i han fet bategar el cor i humitejar el sexe.

els eslògans, els grafitis a les parets dels carrers i dels lavabos públics, els poemes i les històries verdes, els títols

anamnesi, epígon, noema, teorètic, els conceptes anotats en una llibreta amb la seva definició per no haver de consultar cada vegada el diccionari

expressions que d'altres empraven amb naturalitat i que nosaltres creïem que mai no ho podríem fer, és innegable, hem de constatar per força que

frases terribles que hauria calgut oblidar, més tenaces que d'altres precisament pel mateix esforç per mirar de suprimir-les, semblen una puta marcida

les frases dels homes a la nit al llit, Fes de mi el que vulguis, soc el teu objecte

existir és beure's a un mateix sense tenir set

què feia vostè l'11 de setembre del 2001?

in illo tempore el diumenge a missa

vieux kroumir, faire du chambard, ça valait mille!, tu es un petit ballot!,¹ expressions caigudes en desús, sentides de nou per atzar, bruscament precioses com objectes perduts i retrobats, i et preguntes com s'han pogut conservar

les paraules vinculades per sempre més a individus com un lema —en un punt concret de la Nacional 14, perquè un passatger les ha dites just quan hi passàvem amb cotxe i no podem tornar a passar-hi sense que aquestes mateixes paraules ens saltin de nou a la cara, com els raigs d'aigua enterrats del palau d'Estiu de Pere el Gran, que brollen quan hi poses el peu al damunt

els exemples de gramàtica, les citacions, els insults, les cançons, les frases copiades en llibretes durant l'adolescència

l'abbé Trublet compilait, compilait, compilait

la glòria per a una dona és el dol esclatant de la felicitat

la nostra memòria està fora de nosaltres, en un respir plujós del temps

el màxim per a una religiosa és viure com una verge i morir com una santa

1. Aquestes expressions es podrien traduir així: «vella plantofa», «fer merder», «això sí que no tenia preu!» i «ets un tros d'ase!». (*Totes les notes són de la traductora.*)

l'explorador posa el contingut de les seves excavacions en caixes

*era un amulet, un porquet amb un cor / que ella havia comprat al
mercat per cent francs / cent francs no és car, entre tu i jo*

la meua història és la història d'un amor

pots *tirlipotar* amb una forquilla? Podem posar un *schmilblick*
al biberó dels bebès?

*(je suis le meilleur, qu'est-ce qui dit que je ne suis pas le meilleur,
si tu es gai ris donc, ça se corse, chef-lieu Ajaccio, bref, comme di-
sait Pépin, sauvé! disait Jonas en sortant du ventre de la baleine,
c'est assez je cache à l'eau mon dauphin, aquests jocs de paraules
sentits mil cops, que havien deixat de fer gràcia des de feia
temps, d'una banalitat irritant, que ja no servien ni per ga-
rantir la complicitat familiar i que havien desaparegut en des-
fer-se la parella, però que de vegades tornaven als llavis, des-
plaçats, incongruents, lluny de l'antiga tribu, en el fons era tot
el que en quedava després d'anys de separació)*

les paraules que ens sorprenia que haguessin existit temps en-
rere, *mastoc* (carta de Flaubert a Louise Colet), *pioncer* (Geor-
ge Sand a Flaubert)

el llatí, l'anglès, el rus ensenyat durant sis mesos per un soviè-
tic i només en quedava *da svidania, ya teia lioubliou karacho*

què és el matrimoni? Un com-promís²

2. En francès, «*con-promis*», vol dir literalment un imbècil («*con*») promès.

les metàfores tan gastades que ens sorprenia que altres goses-
sin dir-les, la cirereta del pastís

oh! Mare amortallada fora del primer jardí³

pedaler à côté du vélo, pedalar inútilment al costat de la bici
convertit en *pédaler dans la choucroute* (no anar enlloc ràpidament),
després *dans la semoule* (anar en cercles), després res,
expressions caducades

les paraules d'home que no ens agradaven, *escórrer-se*, *pelar-se-la*

aquelles apreses durant els estudis, que ens donaven la sensació
de vèncer la complexitat del món. Un cop passat l'examen,
ens fugien més ràpidament de com ens havien entrat

les frases repetides, exasperants, dels avis i els pares. Un cop
morts, estaven més vives que els seus rostres, *no et trenquis
més les banyes*

les marques de productes antics, que van durar poc, el record
de les quals feia més il·lusió que el d'una marca coneguda, el
xampú Dulsol, la xocolata Cardon, el cafè Nadi, com un record
íntim, impossible de compartir

Quan passen les cigonyes

3. Es tracta del primer vers d'«Eva», de Charles Péguy.

Marianne de la meua joventut

Madame Soleil encara és entre nosaltres

el món ha perdut la fe en una autèntica transcendència

Tot s'esborrarà en un segon. El diccionari acumulat des del bressol fins al darrer jaç s'esvairà. Es farà el silenci, cap paraula per anomenar-lo. De la boca oberta no en sortirà res. Ni «jo» ni «mi». La llengua continuarà posant el món en paraules. En les converses al voltant d'una taula de festa tan sols serem un nom i el nostre rostre s'anirà esborrant cada vegada més fins a desaparèixer en la massa anònima d'una generació llunyana.

És una foto sèpia, ovalada, enganxada a l'interior d'un àlbum rivetejat amb un fil daurat, protegit per un paper estampat, semitransparent. A sota, *Photo-Moderne, Ridel, Lillebonne (S.Inf.re). Tel. 80*. Un formós bebè emmurriat amb els cabells castanys formant un gran rínxol al front, assegut mig nu sobre un coixí al centre d'una taula esculpida. El fons boirós, la garlanda de la taula, la camisa de dormir brodada, aixecada sobre el ventre —la mà del bebè amaga el sexe—, un tirant caigut sobre el braç rodanxó suggereixen un amor o un angelet de pintura. Cada membre de la família deu haver rebut un exemplar i buscat ràpidament a quina branca familiar pertany. En aquest document dels arxius familiars —que deu datar del 1941— és impossible veure-hi res més que la posada en escena ritual, en un entorn petitburgès, de l'entrada al món.

Una altra foto, signada pel mateix fotògraf —però el paper de l'àlbum és més ordinari i el rivet d'or ha desaparegut—, segurament destinada a la mateixa distribució familiar, mostra una nena d'uns quatre anys, seriosa, gairebé trista malgrat la cara rodona sota uns cabells curts, separats per una clenxa

al mig i subjectats enrere amb passadors on han lligat llaços, com papallones. La mà esquerra reposa sobre la mateixa taula esculpida, totalment visible, d'estil Lluís XVI. Apareix embotida en un cosset, amb la faldilla de tirants inflada al davant per un ventre prominent, potser senyal de raquitisme (pels volts del 1944).

Dues fotos més, també petites, amb vores dentades, segurament del mateix any, mostren la mateixa nena, però més prima, amb un vestit de volants i mànigues bombades. En la primera, s'arrauleix amb aire entremaliat al costat d'una dona de cos massís, compacte dins d'un vestit de ratlles llargues, els cabells recollits formant ones. En l'altra, alça el puny esquerre, el dret el reté un home. És alt i duu una jaqueta clara i pantalons de pinces. La seva postura és relaxada. Han fet les dues fotos el mateix dia davant d'un muret vorejat per una franja de flors, en un pati pavimentat. Per damunt dels caps es veu un fil d'estendre roba amb una pinça que hi ha quedat penjada.

Els dies de festa, després de la guerra, en la interminable lentitud dels àpats, apareixia del no-res i prenia forma el temps ja començat, aquell que semblaven fixar de vegades els pares quan s'oblidaven de respondre'ns, amb la mirada perduda, el temps en què no hi érem, en què no hi seríem mai, el temps d'abans. Les veus barrejades dels convidats componien el gran relat dels esdeveniments col·lectius, als quals, a base d'insistir, podríem creure que també havíem assistit.

No es cansaven mai d'explicar l'hivern glacial del 1942,
la gana i el colinap, l'aprovisionament i els vals de tabac, els
bombardejos
l'aurora boreal que havia anunciat la guerra
les bicicletes i els carros a les carreteres arran del Desastre, les
botigues saquejades
els sinistrats escorcollant les runes buscant les seves fotos i els
seus diners
l'arribada dels alemanys —cadascú situava exactament on, en
quina ciutat—, els anglesos sempre correctes, els americans
sense manies, els col·laboracionistes, el veí ficat en la Resis-
tència, la noia X rapada a l'Alliberament
Le Havre arrasat, on no quedava res dempeus, el mercat
negre
la Propaganda
els boches⁴ en desbandada travessant el Sena a Caudebec
amb cavalls rebentats
la pagesa que deixa anar un gran pet en un compartiment de
tren on hi ha alemanys i proclama als quatre vents «si no els
ho podem dir, els ho farem sentir»

Amb un fons comú de gana i por, tot s'explicava en la veu
del «nosaltres» i de l'«un» impersonal.

Parlaven de Pétain arronsant les espatlles, massa vell i ja
xaruc quan l'havien anat a buscar a falta de res millor. Imita-
ven el vol i la borinor dels V2 voltant pel cel, mimaven la por
viscuda, amb fingides deliberacions en els moments més dra-
màtics, *què puc fer ara*, per mantenir-nos en suspens.

4. Alemanys, dit de forma despectiva.

Era una història farcida de morts i violència, de destrucció, narrada amb una alegria que semblava voler desmentir per intervals un «això no ha de passar mai més», vibrant i solemne, seguit d'un silenci, com un advertiment adreçat a alguna obscura instància, el remordiment per haver gaudit.

Però només parlaven del que havien vist i podien rememorar mentre menjaven i bevien. No tenien prou talent o convenció per parlar del que sabien però no havien vist. Per tant, ni dels nens jueus pujant en trens cap a Auschwitz, ni dels morts de gana recollits al matí en el gueto de Varsòvia, ni dels 10.000 graus d'Hiroshima. D'aquí venia la impressió que teníem i que les classes d'història, els documentals i les pel·lícules, més endavant, no dissiparien: ni els forns crematoris ni la bomba atòmica no se situaven en la mateixa època que la mantega del mercat negre, les alertes i les baixades als refugis.

Es posaven a fer comparacions amb la guerra anterior, la Gran, la del 1914, guanyada amb sang i glòria, una guerra d'homes que les dones de la taula escoltaven amb respecte. Parlaven del Chemin des Dames i de Verdun, dels gasats, de les campanes de l'11 de novembre de 1918. Deien els noms dels pobles on cap dels nois que havien anat al front no havia tornat. Comparaven els soldats empantanegats en el fang de les trinxeres amb els presoners del 1940, a cobert i calents durant cinc anys, sense que els caiguessin bombes damunt el cap. Es disputaven l'heroisme i la desgràcia.

Es remuntaven en el temps fins abans de la seva existència, la guerra de Crimea i el setge del 1870, quan els parisencs havien menjat rates.

En les èpoques anteriors de què parlaven, només hi havia guerra i gana.

Per acabar, cantaven *Ah le petit vin blanc* i *Fleur de Paris*, xisclant la lletra de la tornada, *bleu-blanc-rouge sont les couleurs de la patrie*, en un cor eixordador. Estiraven els braços i reien, *aquí en teniu un altre que els boches no enxamparan!*

Els nens no escoltaven. S'afanyaven a abandonar la taula tan bon punt els havien donat permís, aprofitant la indulgència general dels dies de festa per lliurar-se a jocs prohibits, saltar sobre els llits i gronxar-se cap per avall. Però ho recordaven tot. Al costat d'aquell temps fabulós —els episodis del qual trigarien molt de temps a ordenar, el Desastre, l'Èxode, l'Ocupació, el Desembarcament, la Victòria— trobaven insuls el temps sense nom en què creixien. Els sabia greu no haver nascut, o ser massa petits, en l'època en què calia posar-se en camí en bandades i dormir en llits de palla com els gitanos. D'aquell temps no viscut conservarien una recança tenaç. La memòria dels altres els conferia una nostàlgia secreta per aquella època que s'havien perdut per tan poc i l'esperança de viure-la un dia.

Tot el que quedava de l'epopeia esplendorosa eren les restes grises i mudes dels blocs excavats als extrems dels penya-segats i les piles de pedra que es perdien fins a l'infinit als pobles. Objectes rovellats, carcasses de llit convertides en ferralla retorçada emergint de les runes. Els botiguers que havien perdut els seus negocis s'instal·laven en barraques

provisionals a la vora de les ruïnes. Obusos oblidats pels equips de desactivació esclataven al ventre dels nens petits que hi jugaven. Els diaris advertien, No toqueu les municions! Els metges extreïen les amígdales dels infants delicats del coll que es despertaven cridant de l'anestèsia amb èter i els forçaven a beure llet bullent. En cartells descolorits, el general De Gaulle, en perfil de tres quarts, mirava a la llunyania sota el seu quepis. Diumenge a la tarda jugàvem als cavallets i a mistigri.

El frenesí que havia seguit l'Alliberament s'esmoreïa. Aleshores la gent només pensava a sortir i el món estava ple de desitjos que s'havien de satisfer a l'acte. Tot el que era *el primer cop des de la guerra* provocava riuades de gent: les condecoracions, una edició especial de la Loteria Nacional, focs artificials. Barris sencers, des de l'àvia que es recolzava en les seves filles fins al nadó en el cotxet, la gent es precipitava a les fires, a les desfilades amb torxes o al circ Bouglione, on corrien el perill de ser trepitjats per la multitud. Envaïen les carreteres com una massa que pregava i cantava per acollir l'estàtua de Notre-Dame de Boulogne i tornar-la l'endemà recorrent a peu uns quants quilòmetres. Profana o religiosa, qualsevol ocasió era bona per estar tots junts a fora, com si volguessin continuar vivint col·lectivament. Diumenge a la tarda, els autobusos tornaven de la costa amb joves espigats vestits amb pantalons curts que cantaven fins a esgargamejlar-se, enfilats sobre la teulada al costat de les maletes. Els gossos es passejaven en llibertat i copulaven al mig del carrer.

Aquell mateix temps començava a ser la memòria dels dies daurats, i en sentíem la pèrdua quan a la ràdio posaven *Je me souviens des beaux dimanches... Mais oui c'est loin tout ça*. Aquest cop els nens van començar a sentir recança d'haver

travessat massa petits aquest període posterior a l'Alliberament sense viure'l de debò.

Amb tot, creixíem tranquil·lament, «feliços de ser al món i de veure-hi clar» enmig de recomanacions de no tocar objectes desconeguts i de la queixa constant pel racionament, cupons d'oli i sucre, de pa de blat de moro feixuc a l'estómac, de carbó de coc que no escalfava, *tindrem xocolata i melmelada per Nadal?* Vam començar a anar a escola amb una pissarra i un portamines, vorejant camps que havien estat desembarassats de runes i anivellats a l'espera de la Reconstrucció. Jugàvem al mocador, a l'anell d'or, ballàvem en rotllana cantant *Bonjour Guillaume as-tu-bien déjéuné*, a fer punteria amb la pilota cantant *Petite bohémienne toi qui voyages partout*, i anant amunt i avall del pati agafats de les mans i seguint el compàs de *qui jugarà a fêt i amagar*. Enxampàvem la sarna i polls, que asfixiàvem amb tovalloles impregnades de l'antiparàsits Marie Rose. Pujàvem en fila a l'autocar de rajos X per a la tuberculosi sense treure'ns ni l'abric ni la bufanda. Passàvem la primera visita mèdica fent una rialleta de vergonya, estàvem en calces en una sala que només escalfava una flama blava en un plat ple d'alcohol de cremar en una taula al costat de la infermera. Aviat, per la primera Festa de la Joventut, vestits de blanc de cap a peus, desfilaríem pels carrers fins a l'estadi, aclamats per la gent. Entre el cel i l'herba humida, executaríem acompanyats per la música cridanera dels altaveus el «moviment de conjunt» en una impressió de grandesa i solitud.

Els discursos deien que representàvem el futur.